

Під час копіювання Каченятами усіх дій і рухів Качки розвивається дитяча увага, спостережливість. Діти отримують знання про життя домашніх птахів, знайомляться з їх звичками, що впливає також і на розумовий розвиток вихованців.

Відбувається гартування дитячого організму фізичними вправами – рухами качок. Діти виконують нахилиння корпусу у різні боки, випростовування, підтягування та інші гімнастичні вправи, які зумовлені змістом гри. Цим забезпечується також фізичний розвиток дитячого організму.

Вихователь у ході такої гри спрямовує зусилля на розвиток творчої ініціативи, фантазії, самостійності вихованців, для цього він рекомендує всіляко підтримувати зауваження і доповнення дітей щодо змісту і способу проведення гри.

Широко використовують вихователі і ігри на основі українських народних пісень, таких як “Подольночка”, “Ой ходить Іванко”, “Женчик” та багатьох інших, що сприяють розвитку музичного смаку, естетичної культури молодших школярів. Під час гри діти навчаються сприймати цю чудову музику, стежити за розвитком музичної думки, розуміти її, знайомляться з найпростішими засобами музичної виразності (інтонацією, ритмом, динамікою, темпом та ін.), які забезпечують найбільш повне розкриття художнього образу твору. Вихователі ГПД прагнуть викликати інтерес і любов до музики, відчування життєвої потреби в ній. Вони дають можливість вихованцям за допомогою найдоступнішого для них інструменту - власного голосу – наблизитись до музики так, щоб бути не лише пасивним слухачем, але й активним її виконавцем, через спів виражати свої думки й почуття.

На кращих зразках ігрового матеріалу педагог виховує і художній смак. Рухливі музичні ігри сприяють розвитку художніх здібностей – сприйнятливості, емоційної чуйності, які допомагають вихованцям зрозуміти сутність художнього твору, його зміст, визначити своє ставлення до нього, оцінити його художні якості.

Варто поступово ускладнювати ігри, вводити до них хореографічні елементи. Такі заняття благотворно впливають на фізичний стан дитини, зміцнюють здоров'я, у дітей виробляється струнка постава.

Особливого значення слід надавати ритмічному виконанню рухливих музичних ігор. У поєднанні рухів з музикою рухові реакції дітей зливаються із законами музичного ритму, через музику виховуються моторні центри, об'єднується діяльність нервово-м'язових центрів і слуху. Музичний ритм організує рухи, дозує їх у розподіленні часу, простору й сили, полегшує роботу м'язів, вносить емоційне забарвлення. Рухи під музику стають не тільки логічно послідовними, але й свідомими, осмисленими і виразними, тобто художньо цінними.

Важливе місце належить і розважальній функції гри, оскільки гра повинна веселити, радувати дітей, давати їм змогу відпочити від навчальної праці. Для цього слід широко використовувати у навчально-виховному процесі народні ігри, а в них – пісні, танці, казки, утішки, пестушки тощо. Шляхом комплексного використання у грі елементів народного пісенного, хореографічного і драматичного мистецтва вихователь забезпечить природні потреби дитини у грі, русі, ритмі, імпровізації.

Таким чином музично-ритмічні, хороводні ігри доцільно організовувати на всіх етапах роботи групи продовженого дня, як під час самопідготовки, так і особливо під час проведення фізкультхвилинок, прогулянок, відпочинку, різноманітних форм виховної роботи в системі ГПД.

Література

1. Верховинець В.М. Весняночка / В.М.Верховинець. – К.: Музична Україна, 1989. – 342 с.
2. Забашта Н.О. Виховна робота в групі продовженого дня в 1 - 4 класах / Н.О.Забашта. – К.: Веселка, 2009. – 125с.
3. Поплавська Ю.О. Музично-дидактичні ігри в початковій школі / Ю.О.Поплавська. – Вінниця: ВДПУ, 2002.

159.922.76–056.36:616.8–009.11

А. Холківська,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

A.Kholkivska
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

**СПЕЦИФІКА РОБОТИ З УЧНЯМИ З ДИТЯЧИМ ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ НА
ЗАНЯТТЯХ З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА**

SPECIFIC OF WORK WITH INFANTILE CEREBRAL PALSY PUPILS IN THE CLASSROOM OF ART

Анотація. Стаття присвячена актуальній проблемі специфіці роботи з дітьми з дитячим церебральним паралічем на заняттях з образотворчого мистецтва в інклюзивному закладі. Проаналізовано та узагальнено праці вчених, у яких висвітлено проблему організації навчально-виховного процесу на заняттях з образотворчого мистецтва дітей з ДЦП в умовах інклюзивного навчання. З'ясовано умови ефективності інклюзивної освіти дітей з ДЦП. Зазначено форми методичної роботи, за допомогою яких формується готовність педагогів, учнів, їхніх батьків до інклюзивного навчання дітей з ДЦП.

Abstract. The article is devoted to the actual problem of the specificity of work with children with cerebral palsy in classrooms in fine arts in an inclusive institution. The works of scientists are analyzed and summarized, in which the problem of organization of the educational process in the classes on the fine art of children with cerebral palsy under the conditions of inclusive education is highlighted. Conditions of the efficiency of inclusive education of children with cerebrovascular diseases are determined. The forms of methodical work, which form the readiness of teachers, students, their parents to inclusive education of children with cerebral palsy, are indicated.

Ключові слова: психолого-педагогічний супровід, діти з дитячим церебральним паралічем, інклюзивний заклад, інклюзивне навчання, психолого-педагогічний супровід.

Key words: psychological and pedagogical support, children with cerebral palsy, inclusive institution, inclusive education, psychological and pedagogical support.

Особливості розвитку дітей з руховими порушеннями вимагають ретельного і продуманого підходу до вибору методів, прийомів і форм роботи на заняттях образотворчим мистецтвом. Зазвичай урок займає 30 хвилин і будується таким чином:

1. Організаційний момент.
2. Нормалізація тонуру кистей рук, масаж пальців, пальчикова гімнастика.
3. Повідомлення теми, вступна бесіда, розповідь, пояснення
4. Демонстрація об'єкта, пояснення послідовності роботи.
5. Самостійна практична діяльність.
6. Підведення підсумків заняття.

Метою нашого дослідження буде з'ясувати оптимальні методи роботи з дітьми з дитячим церебральним паралічем на заняттях з образотворчого мистецтва.

Кожне заняття має починатися з нормалізації тонуру рук. Для цієї мети використовується масаж, термальне вплив, гімнастика. Для зниження тонуру м'язів можуть використовуватися прийоми Фелпса, засновані на принципах Шерінгтон. К. А. Семенова стверджує, що відповідно до цієї методики потрібно виробляти максимальне згинання і пронацію кисті і пальців перед тим, як проводити роботу по становленні кисті і розгинання пальців, аналогічно приведення плеча перед його відведенням [1, с. 14]. Діти з досить розвиненими рухами і саморегуляцією можуть проводити вправи на розслаблення самостійно, за інструкцією вихователя.

Автори І. Г. Виготський, Є. П. Пеллінгер і Л. П. Успенська, вважають, що відчуття розслаблення буде більш сильним, якщо йому передувало напругу. При цьому увага дитини повинно фіксуватися на розслабленні, робиться наголос на тому, що стан ненапруженности, спокою приємно. Одночасно з розслабленням відбувається виховання «відчуття м'язів». При проведенні відповідних вправ рекомендується використовувати спокійну, повільну музику.

В останні роки для нормалізації тонуру м'язів все більшого значення набуває методика локальної гіпотермії. Холодовий вплив сприяє розслабленню спастичних м'язів, зменшення гіперкінезів, збільшенню сили та об'єму рухів уражених кінцівок. Принцип дії методики заснований на тому, що від впливу низьких температур виникає реакція на вплив подразників, що супроводжується оборотними змінами основних її властивостей - збудливості і провідності (К. А. Семенова) Можливо вплив льодом, холодною водою, поперемінне контрастне вплив холодом і теплом.

Найпростіший спосіб – контрастні ванни. У дві миски наливається вода – в одну гаряча з морської сіллю (1 столова ложка) або хвойним екстрактом, в іншу – холодна. Руки дитини поперемінно на кілька секунд опускаються в миски, починаючи з гарячою, а закінчуючи холодною водою.

Більш сильний ефект дає вплив льодом. Спочатку потрібно обвести шматочком льоду по контуру пальців, затримавшись трохи довше у точці між великим і вказівним пальцем (5-6 сек.) Потім дати дитині "помив" льодом руки. Руки розтираються рушником, можна занурити їх у гарячу

воду, а потім тепло укутати. При гиперкинетической формі процедуру корисно завершити, поклавши на руки вантажі (мішки з сіллю, піском). Ефект кріотерапії триває протягом декількох годин, причому з кожним сеансом стає все більш стійким, (але до певної межі).

Також корисно робити дитині масаж рук. Масаж покращує крово-і лімфообіг, прискорює обмін речовин у тканинах, нормалізує м'язовий тонус, рефлекторно впливає на нервову систему і внутрішні органи. Комплекс вправ для масажу кистей рук і верхніх кінцівок в поєднанні з пасивною гімнастикою пропонує невропатолог Т. І. Серганова.

Дошкільнятам з легкою формою ДЦП, з досить розвиненими рухами і самоконтролем можна запропонувати зробити самомасаж кистей і пальців рук. Ефективний комплекс вправ пропонують В.В. і С.В. Коноваленко.

Якісний масажний ефект дає і робота з тестом, в яке підмішано велика сіль. Тісто розкочується, стискається руками, можна видавлювати на ньому сліди пальців, відщипувати шматочки, ліпити. Час роботи приблизно 15 хвилин.

М. В. Іпполітова, Р. Д. Бабенкова і Є. М. Мастюкова пропонують комплекс вправ, спрямований на нормалізацію тонуру кистей рук і підготовки їх до роботи.

Особливо важлива пальчикова гімнастика. Крім основного ефекту вона сприяє також розвитку мовлення, тому що проекція кисті руки в руховій зоні головного мозку розташована дуже близько від мовної моторної зони (М. М. Кольцова). Спочатку рекомендується виконувати вправи більше сохранный рукою, потім ураженої, а потім двома руками разом. При важкому ураженні функції рук вправи виконуються спочатку пасивно.

Комплекси пальчикової гімнастики широко представлені в літературі роботами В. Цвинтарного, І. Лопухиной, М. С. Рузине, Н. В. Новотворцева та ін.

Найбільш важливою, з точки зору навчання малювання і художньої праці, є, природно, кисть руки, а точніше – пальці, що здійснюють дрібну моторику. Поряд з перерахованими вище заходами, спрямованими на розвиток моторики дитини, можна запропонувати вправи на формування спрямованості пози пальців, точніше – довільного відведення та приведення пальців. Пози пальців можна зафіксувати у вигляді «слідів» обведеної олівцем на аркуші паперу кисті руки з різними варіантами відведення пальців. Наприклад, 1-й палець знаходиться під прямим кутом до 4-м іншим, тісно притиснутим один до одного. Або всі пальці розведені якомога ширше. Поєднуючи руку дитину з «слідом», тобто накладаючи, ми тим самим формуємо в його пам'яті слід цієї пальцевої пози. Слід зробити «сліди» для обох рук. Починати тренування слід зі здоровою, або більш сохранный руки, а потім підключати паретичних. У ігрову діяльність даної категорії необхідно включати взаємодію з предметами, що мають певну просторову взаємозалежність: посуд, меблі та ін.

Запропоновані вище вправи легко включити й у повсякденну роботу вихователя. Поліпшення рухової діяльності дитини настане лише тоді, коли корекція порушень проводиться систематично, цілеспрямовано і планомірно. Паралельно із заходами, спрямованими на активізацію рухових функцій і просторової орієнтації, повинні проходити заняття з формування графічних навичок у відповідності зі специфікою образотворчої діяльності.

Після проведення вправ і процедур, спрямованих на нормалізацію тонуру м'язів кистей і пальців і підготовки їх до майбутньої роботи, можна переходити до власне формування захоплення.

При формуванні триточкового олівцевого захоплення можуть виникнути такі труднощі: у деяких дітей, особливо при наявності гіперкінезів, пальцевий захоплення не сформований або сформований патологічно. Для корекції неправильної пози пальців і «привчання» їх до правильної пози, слід сформувати правильну позу для захоплення олівця і зафіксувати її разом з олівцем гумкою.

Якийсь час рука повинна залишатися в такому положенні для кращого запам'ятовування пози пальців. Крім того, використовується і пасивний метод, коли правильне укладання пальців фіксується дорослим, який рукою дитини проводить з ним лінії чи інші фігури. Привчання пальців до олівцевого захоплення вимагає досить тривалого часу. Але в найбільш важких випадках достатньо навчити дитину захоплювати олівець таким чином, який він сам вибрав як спосіб пристосування у зв'язку зі своїм руховим дефектом. Діти з гиперкинетической формою ДЦП за ступенем і характером рухових порушень представляють найбільш складну групу з точки зору організації їх навчання графічним навичок. Вони потребують додаткових коштів устаткування для зниження протидії гіперкінезів. І тому рука і голова дитини повинні бути зафіксовані під час малювання, на зап'ясті руки слід надіти обв'язаний браслет з тим, щоб зменшити її рухливість. Олівець чи ручка також повинні бути важкими, для чого виготовляється спеціальний металевий корпус, куди поміщають пише стрижень. Діаметр олівця, ручки для такої дитини зручніше, якщо він більше звичайного. Пальці фіксуються на олівці гумкою. Папір також закріплюється на спеціальному планшеті. Діти з іншими формами ДЦП в меншій мірі потребують спеціальних ортопедичних пристосувань.

Робота з пластичними матеріалами для дитини з порушеною маніпулятивною діяльністю пред'являє свої складності. Для створення мотивації до занять цим видом діяльності можна виготовити нескладні пристрої, що дозволяють дітям виготовляти оригінальні вироби, наприклад, різні штампи, що дозволяють робити оригінальні відбитки. Крім того, варто урізноманітнити матеріал для ліплення, не обмежуючись пластиліном. Можна використовувати не тільки глину, а й тісто, яке замішується не тільки з борошна, а й з паперу. Приготування тесту можна доручити дітям, це додає заняття відтінок ігри та додатково тренує руки. Крім того, заняття ліпленням можна проводити колективно, що також суттєво підвищує мотивацію дітей. На заняттях варто віддавати переваги таких видів робіт, які відповідають можливостям дітей і ефективні для формування долонно і щепотного і пінцетні захоплення.

Аплікацією можна займатися тільки тоді, коли у дітей сформований захоплення трьома і двома пальцями, а також уміння досить точно поміщати предмет у певне місце. На перших етапах для з'єднання деталей використовується пластилін або клей-олівець. Аплікацію можна виконувати колективно. Наприклад, на великому аркуші паперу розташовані будівлі сільського двору, а фігурки тварин (домашніх і диких) розташовані окремо. Діти повинні відібрати серед них тих, хто живе у цьому дворі і приклеїти їх там, де вони вважають за потрібне. При цьому йде колективне обговорення, правильно чи тварина вибрано і де йому «зручніше» знаходиться на «дворі». Таким чином, можна посадити «сад» або «ліс». Розмістити міські або сільські «споруди», «транспорт» та ін. Крім того, що діти вчать розподіляти на площині листа деталі картинки, вони розширюють свій кругозір. Такі роботи можуть мати продовження на наступних заняттях, що підвищує у дітей інтерес до них. Аплікацією можна прикрасити святкову листівку або іншу виріб з паперу.

З метою формування просторових уявлень ефективно використання в заняттях з дітьми, що страждають руховими розладами, рухомий аплікації і фланелеграфа. Особливо це стосується дітей з гіперкінетическою формою ДЦП, так як малювання олівцями і фарбами для них найбільш утруднено. У частини дітей з гемипаретическою формою ДЦП викликає труднощі завдання – домалювати відсутню половину симетричної фігури. Вони зображують її з великими спотвореннями, найчастіше – меншою за розміром. Це завдання можна виконати в техніці аплікації – пошукати серед готових форм відповідну половину і приклеїти її. Корируючі можливості занять аплікацією дуже великі: характерні для дитячого церебрального паралічу порушення, пов'язані з точністю попадання, можна коригувати на заняттях художнім працею. Наприклад, при складанні аплікації або колажу з дрібних предметів – намистин, гороху, зерен злаків, квасолі, камінців та ін. дуже ефективно використовувати викладання візерунка на пластичній основі (густий клей, пластилін).

Серед порушень при ДЦП досить часто зустрічається і порушення тактильних відчуттів, стереогноза. Тренувати ці відчуття можна, обмацуючи предмети з різною фактурою без зорового контролю. З урахуванням цього повинні підбиратися і іграшки, які використовуються на заняттях, серед яких – і м'які, і гладкі, і колючі і т. д. Процес упізнання по «шкірці» іграшки можна легко включити в гру. Такі ігри можна органічно включати в заняття, обстежуючи об'єкти, які належить зобразити, виліпити. Тактильне сприйняття також добре вдосконалювати допомогою відомої гри «чарівний мішечок» з набором дрібних предметів, які необхідно дізнатися «на дотик». Ці вправи є найбільш ефективними для подолання стереогноза.

Для підтримки у дітей постійного інтересу до образотворчої діяльності та формування повноцінних графічних образів слід застосовувати різноманітні методи і прийоми навчання: попереднє спостереження за наміченими для зображення предметами і явищами навколишнього світу, обігрування предметів, аналіз предмета за допомогою осязательно-рухового способу обстеження, обведення контуру по трафаретом і за шаблоном, викладання зображень з окремих елементів, словесний опис предмета. І. А. Грошенков вважає, що при навчанні дітей відсталих у розвитку велике місце займає показ прийомів зображення. Уміння наслідувати дії дорослого слід розцінювати як важливий етап на шляху розвитку активності та самостійності. Діти відчувають особливе бажання відтворювати дії дорослого і бачити в намальованому образі знайомих предметів. Розумово відстала дитина не може діяти у повній відповідності з інструкцією, якщо вона сформульована в загальному вигляді: «Подивіться на предмет і намалюйте його». Така вказівка не фіксує увагу дітей на особливості сприйманого об'єкту, не дозволяє зрозуміти його структуру та засвоїти порядок малювання. Тому вони потребують розгорнутих інструкцій, що встановлюють взаємну зв'язок складових частин, що підкреслюють індивідуальні особливості деталей і об'єкту в цілому. Процесу малювання завжди повинні передувати детальне вивчення та аналіз предмета, в ході яких задається ряд питань: «Як називається предмет? З чого зроблений предмет? Де застосовується? Скільки частин у предметі? Яку форму мають частини предмета? Якого кольору кожна з частин? ». Для засвоєння поняття про будь-якій формі або закріплення образу знайомої форми рекомендується порівняння з подібним об'єктом. Наприклад, для більш точного сприйняття форми квадрата поруч з

ним треба розташувати предмет прямокутної форми. В якості об'єктів зображення використовуються добре знайомі дітям предмети, в тому числі іграшки, які неважко намалювати, зіптити.

Завжди слід заохочувати бажання дитини багаторазово повторювати штрихи, лінії, так як виконуються при цьому ритмічні рухи служать основою для вироблюваних згодом графічних умінь.

Якісний ефект дає використання методу спільних дій (так зване «співтворчість»). Цей метод дозволяє педагогу у наочній і цікавій формі демонструвати той чи інший прийом, представляючи дитині для виконання ту частину завдання, яка знаходиться в зоні його найближчого розвитку. Використання цього методу дозволяє розвивати найменший успіх, який намітився у дитини, забезпечити йому просування в освоєнні способів самостійних дій при виконанні аналогічної роботи.

Т. С. Комарова пропонує при засвоєнні нових прийомів зображення використовувати інформаційно – рецептивний метод. Щоб діти оволоділи формоутворювальними рухами руки, способами створення зображення, їм ці способи потрібно показати і пояснити. Приміром, обстежується предмет, називається його форма, предмет обводиться по контуру, потім ці рухи відтворюються руками в повітрі. Паралельно активізується дитячий досвід, діти вчаться, сприймаючи ті чи інші відомості, способи дії, співвідносити їх з раніше засвоєними, встановлювати взаємозв'язок нового з уже відомим.

Отже, у дітей з ДЦП процес формування образотворчих навичок відбувається інакше, ніж у нормі. Це обумовлено складними і стійкими розладами у сфері розвитку дрібної моторики: порушення тону м'язів, наявності насильницьких рухів – гіперкінезів, неправильного встановлення кінцівок, неточності рухів пальців. Навчання таких дітей основам образотворчої діяльності має свою специфіку, вимагає особливого підходу. Ми довели, що заняття образотворчим мистецтвом і художнім працею сприяють розвитку дрібної моторики у дітей з ДЦП за умови використання спеціальної, науково розробленої системи занять, наявності матеріальної бази для занять і застосуванні найбільш ефективних методів, прийомів і форм роботи. В наступних студіях плануємо розглянути формування образотворчих навичок у дітей із іншими нозологіями.

Література

1. Дитина з порушеннями опорно-рухового апарату в загальноосвітньому просторі. Методичні рекомендації фахівцям з організації та впровадження інклюзивної форми навчання дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату. Навчально-методичний посібник / А. Г. Шевцов, О. В. Романенко, Л. О. Ханзерук, О. В. Чеботарьова, за заг. наук. ред. А. Г. Шевцова – К. : Видавничий Дім «Слово», 2014. – 200 с.
2. Ліхичка Л.М. Пізнавально-процесуальний напрям мистецької підготовки студентів педагогічних університетів /Л.М. Ліхичка //Педагогічна освіта: теорія та практика: зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. - Вип. 20 (1-2016). - Кам'янець-Подільський, 2016. - С. 283-287.
3. Миронова С. П. Педагогіка інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник / С. П. Миронова. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. – 164 с.
4. Про організацію психологічного і соціального супроводу в умовах інклюзивного навчання : метод. лист від 26.07.2012 №1/9-529 Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України // Інформ. зб. та коментарі М-ва освіти і науки України. – 2012. – № 23–24, серп. – С. 19.
5. Чеботарьова О. Навчання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату в умовах загальноосвітньої школи / О. Чеботарьова // Інклюзивна освіта: стан і перспективи розвитку в Україні : наук.-метод. зб. до Всеукр. наук.-практ. конф. – К., 2007. – С. 49–52.
6. Чопік О. В. Формування взаємин дітей з вадами опорно-рухового апарату із здоровими ровесниками в умовах інклюзивного навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / Чопік Олена Василівна. – Київ, 2013. – 247 с.
7. Шипицына Л. М. Психология детей с нарушениями функций опорно-двигательного аппарата : учеб. пособ. / Л. М. Шипицына, И. И. Мамайчук. – М. : ВЛАДОС, 2004. – 368 с.

УДК 378.14:58

Є.Яборка

рдобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

Ye.Yaborka

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

МЕТОДИ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОГО СПРИЙМАННЯ В ПРОЦЕСІ СЛУХАННЯ ТА АНАЛІЗУ КЛАСИЧНОЇ МУЗИКИ УЧНЯМИ